

## Kapitola IV

# SOUKROMOPRÁVNÍ ASPEKTY NADAČNÍHO PRÁVA V ČESKU, VE ŠVÝCARSKU A V NIZOZEMÍ

### Úvodem

V kapitole IV. je věnována pozornost výhradně právní formě nadací soukromého práva. České platné právo upravuje i další zvláštní typ právnických osob – obecně prospěšnou společnost, jejíž právní základ je dán samostatným zákonem č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech. Ačkoli to není z označení její právní formy patrné, jedná se o právnickou osobu nadačního typu, zřizovanou za účelem poskytování obecně prospěšných služeb. Se srovnatelným zvláštním typem právnické osoby se nelze setkat v ani v nizozemské ani ve švýcarské právní úpravě. Proto bude obecně prospěšným společnostem věnována pozornost jen okrajově.

### 1. Historie a současnost nadací

Koncept nadace je vyjádřením lidské přirozenosti, akt solidárnosti lidí navzájem, a to i mezi generacemi. Historicky se nejdříve vyvinul ve společnostech, kde morální aspekt darování pro veřejné účely je tradiční součástí náboženství – hinduismus, islám, křesťanství, což mělo vliv na formulaci účelů – udržování náboženských stánků (*venerabiles locus*) nebo péče o nemocné a chudé (*piae causae*). Správa takových fondů i zařízení tradičně příslušela církevním institucím. Mimo to církve a charitativní instituce požívaly imunity vůči vlivu státní moci, kumulovaly majetek, což během uplynulých staletí nezřídka vedlo ke konfliktům církve a státu.

Historie vývoje nadací je historií politickou. V zemích, kde měla silou pozici církev, byl všechn veřejný život i péče o lid více méně církevní zá-

ležitostí. Proti tomu se postavilo v Evropě reformační hnutí a později též buržoazní revoluce, čímž skončil monopol církve v této oblasti. Renesance a vývoj obchodu umožnil v pozdním středověku především v obchodních centrech vznik nové občanské společnosti.

Jednotlivci si organizovali svůj majetek nezávisle na státu i církvi. Bohatí obchodníci začali zřizovat sirotčince, špitály, univerzity a další obecně prospěšná zařízení, která většinou nesla jejich jména<sup>52</sup>. Tak se objevil nový trend, jehož základními myšlenkami byla občanská hrdost a sociální odpovědnost. Vývoj směřoval k rozšíření rozsahu působnosti nadací.

Původní nadace byly spíše místní nebo farní. Později se začaly objevovat nadace k podpoře celonárodních záležitostí a vlivem velkých amerických nadací (*Carnegie, Ford, Rockefeller*) a anglických charitativních trustů (*Welcome Trust*) došlo k jejich k celosvětovému rozšíření. Některé nadace se začaly organizovat na mezinárodní úrovni vytvořením sítě, k překonání rozdílů národních právních úprav<sup>53</sup>. Nadace vzkvétly ve společnostech, kde existuje víra v myšlenku vzájemnosti mezi lidmi a institucemi.

## 2. Nadace v České republice

Ač je v současné době v *Česku* nadace jako právní forma v podstatě stabilizována, historicky prošla, co se týče jejího právního zakotvení v českém právním řádu, složitým vývojem a ne vždy jí bylo vyhrazeno místo, které jí náleží.

Po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 byla recepční normou převzata právní úprava nadací, zakotvená v ABGB z roku 1811. Tato nebyla nijak zvlášť rozvinutá, nicméně považovala nadaci za samostatnou právnickou osobu soukromoprávní povahy.

Rok 1948 přinesl zásadní změnu poměrů nejen politických a hospodářských, ale zasáhl podstatným způsobem i do právního řádu. Rekodifikace práva, která proběhla v letech 1963 až 1965, znamenala pro právní formu nadace na dlouhá léta konec existence. Úprava právního postavení nadací se již v novém socialistickém občanském zákoníku ani jiném právním předpise neobjevila. Tehdejší zákonodárce tento fakt odůvodnil existencí sociálního

<sup>52</sup> Dodnes lze nalézt příklady, např. Teyler stichting v Haarlemu, Nizozemí.

<sup>53</sup> Např. Soros Network, International Centre for Not-for-Profit Law atd.